

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДО ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Превентивне виховання дітей є визначальним шляхом удосконалення виховного потенціалу превентивної діяльності. У вирішенні низки завдань превентивного виховання сучасної учнівської молоді задіяні соціальні педагоги, які потребують постійного підвищення кваліфікації. Підготовку соціальних педагогів до превентивного виховання школярів забезпечують, зокрема, заклади післядипломної освіти, які покликані вирішувати питання практичної майстерності освітян. У статті здійснено аналіз змісту діяльності таких закладів в означеному контексті.

Ключові слова: соціальний педагог, превентивне виховання, післядипломна освіта, учнівська молодь, віртуальні педагогічні спільноти.

На тлі сучасної політичної ситуації в нашій країні гостро постало питання зниження рівня егоїстичних настроїв і прагматизму, агресії і жорстокості у підлітковому середовищі. Ці явища призводять до зростання кількості протиправних дій серед школярів: упродовж минулого року неповнолітніми або за їх участі вчинено 17238 злочинів. Така соціальна картина потребує створення єдиної системи превентивного виховання та проведення низки заходів добродійної діяльності, спрямованих на запобігання асоціальній поведінці учнівської молоді.

У зв'язку з цим у превентивній педагогіці зростає роль соціального педагога як фахівця, який здатний створювати умови для саморозвитку, самоствердження особистості, стимулювати молодь до активної життєдіяльності та творчого зростання. Підготовку соціального педагога до превентивного виховання учнівської молоді мають забезпечувати не лише вищі навчальні заклади, але й система післядипломної освіти.

Значним внеском у теорію і методику професійної освіти стали праці, у яких представлено різні аспекти базової й післядипломної педагогічної освіти (Н. Білик, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, Н. Калініченко, С. Крисюк, А. Кузьмінський, В. Луговий, В. Майборода, Н. Протасова та інші). Заслужують на увагу науково-педагогічні дослідження, присвячені психолого-педагогічній підготовці соціальних педагогів у системі неперервної професійної освіти, зокрема наукові роботи С. Архипової, В. Бочарової, Ю. Василькової, М. Галагу-

зової, А. Капської, І. Козубовської, Г. Лактіонової, Р. Овчарової, А. Первушиної, В. Поліщук, М. Приходько, А. Рижанової, В. Сластьоніна та інших. Проблеми професійної підготовки соціальних педагогів до превентивного виховання учнівської молоді досліджували М. Алексеєва, О. Гуляр, Ф. Думко, З. Зайцева, І. Зверєва, Г. Лактіонова, О. Максимович, В. Постовий, Н. Соловійов, Ю. Якубова та інші вчені.

Водночас недостатньо вивченим залишається питання підготовки соціального педагога в закладах післядипломної освіти та проблема відповідності діяльності таких закладів вимогам сьогодення. Одним із напрямів, що потребує ґрунтовного осмислення, є практична складова підготовки соціальних педагогів у системі післядипломної освіти до превентивного виховання учнівської молоді.

Метою статті є висвітлення змісту, зокрема практичного аспекту навчального процесу закладів післядипломної освіти щодо підготовки соціальних педагогів до превентивного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Проблема превентивності та превентивного виховання учнівської молоді є однією з пріоритетних у системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціологічних досліджень світової науки в рамках ЮНЕСКО. Це зумовлено тим, що сучасні діти соціалізуються під загрозами поширення таких явищ, як-то злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД тощо. Особливої актуальності проблема превентивності набуває в Україні, оскільки тут стає помітною тенденція зростання деструктивних явищ у молодіжному середовищі. З огляду на це виникає необхідність створення цілісної системи превентивного виховання неповнолітніх, яка диктується: потребами суспільства в збереженні й розвитку соціально активної, здорової особистості; потребою дітей та молоді в реалізації прагнень до соціально орієнтованого способу життя; гуманним ставленням та необхідністю допомоги дітям і молоді, які опинилися у кризовій життєвій ситуації.

Вищезазначене вимагає оновлення змісту і технологій підготовки соціальних педагогів у системі післядипломної освіти до здійснення превентивного виховання учнівської молоді. На підтвердження цієї тези нам імponує думка В. Поліщук, що однією зі складових підготовки соціального педагога до превентивного виховання учнів є технологія підвищення кваліфікації [5, с. 49]. Оскільки, як відомо, значна частина соціальних педагогів (працівників-практиків) професій-

но не підготовлена, хоча й має освіту, близьку до соціальної. Їм слід ознайомитися з методами і принципами соціальної роботи для більш продуктивної діяльності. Також існує небезпека того, що за різкої зміни соціальної ситуації професійно підготовлені спеціалісти не зможуть самостійно адаптуватися. Найефективнішим вирішенням цієї проблеми стане саме технологія підвищення кваліфікації.

Підготовка соціальних педагогів у системі післядипломної освіти до превентивного виховання будується з урахуванням теоретичної та практичної складових навчального процесу. Теоретичний блок лекційних занять ґрунтується на усвідомленні соціальними педагогами сутності термінологіями «превентивне виховання». Поняття превентивного виховання застосовується в тому разі, коли необхідне попередження відхилень, особливо в тих учнів, хто перебуває у несприятливих умовах виховання, визначається негативною поведінкою або ж потрапив на хибний асоціальний та протиправний шлях.

Соціальні педагоги під час проходження курсів підвищення кваліфікації мають можливість за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій ознайомитися з досвідом превентивної освіти за кордоном. Зокрема, інтерес для соціальних педагогів становлять проекти Голландії, а саме:

- проект *Thuislozen Team* (ТТ) – робота з бездомною молоддю та підлітками, що займаються бродяжництвом, був впроваджений у 1992 році. У різних містах Голландії створені спеціальні бюро для вирішення цієї проблеми. Зокрема, бюро ТТ у Роттердамі має в штаті чотирьох соціальних працівників, які ведуть роботу одночасно з 28 підлітками, залучаючи при цьому інших фахівців, наприклад наркологів, психологів [7, с. 153];
- проект *Voorkoming Thuisloosheid* (VT) – робота із запобігання втечам з інтернатів, а також вирішення конфліктних ситуацій, що виникають між співробітниками інтернату і його вихованцями. Слід зазначити, що робота з цього проекту тісно перетинається із проектом ТТ, оскільки 70% всіх утікачів – колишні вихованці інтернатів [7, с. 155];
- проект *Halt* – робота з підлітками, що допустили дрібні крадіжки або акти вандалізму. Цим проектом охоплено 79% території Голландії. Суть його полягає в тому, що підліткові, що вчинив правопорушення, пропонується відшкодувати матеріальний або моральний збиток

власною працею. Він може відмовитися, але тоді матиме справу з місцевими органами правопорядку. Судимість у Голландії, як відомо, має серйозні соціальні наслідки, тому що в цьому випадку виникають складнощі при вступі у вищий навчальний заклад і влаштуванні на роботу [7, с. 156].

Практична складова навчального процесу в закладах післядипломної освіти щодо підготовки соціальних педагогів до превентивного виховання учнівської молоді ґрунтується на провідних ідеях соціально-педагогічної науки з превентивної освіти, а саме: орієнтація соціальних педагогів не на досягнення окремих результатів в соціальній практиці, а, насамперед, на гармонійне формування неповнолітніх; відбір таких засобів профілактичної діяльності, які б відповідали ідеї випереджаючого розвитку неповнолітніх, застосування інтенсивних форм і методів роботи; синтез активності особистості соціального педагога і учня на основі їхнього співробітництва; контроль, отримання зворотної інформації про результати процесу подолання відхилень у поведінці особистості; формування потреби в самопізнанні і самовдосконаленні [8, с. 94].

З урахуванням зазначеного вище та зважаючи на своєрідність підготовки соціальних педагогів до превентивного виховання, водночас з основними видами навчальних занять (лекція, індивідуальне заняття, консультація, самостійна робота) провадяться практичні заняття. Основою для них слугують сучасні досягнення психолого-педагогічних, соціально-педагогічних наук та інноваційні форми й методи навчання. Значна увага під час практичних занять приділяється діловим іграм та психолого-педагогічним тренінгам [6].

Одним із нових напрямів тренінгової роботи, які пропонуються викладачами закладів післядипломної освіти, є танцювально-ігрові тренінги, представлені Л. Раздрокіною, російським педагогом, режисером та хореографом [4, с. 6]. Розроблений нею танцювально-ігровий тренінг діє як дієвий антидепресант. Під час занять зникають страхи, знижується рівень агресії, відкриваються таланти «розуміння себе», вміння керувати своїми емоціями. Колекція танцювальних ідей становить основу нової техніки психотерапії, яка через танцювальні рухи сприяє подоланню депресивного стану, підвищенню життєвого тону, розвитку самопізнання.

Провідна роль соціального педагога щодо превентивного виховання школярів підсилюється у міжкурсовий період,

коли працівник соціально-педагогічної сфери має безпосередній контакт з конкретними категоріями дітей, які потребують допомоги. Дослідники відзначають, що в практиці педагогічної профілактики багатьох шкіл успішно використовується такий засіб, як залучення підлітків до різних видів суспільно корисної діяльності, з урахуванням побажань самих підлітків [1]. Якщо в учнів виявлено певні нахили, здібності, захоплення, їхня діяльність спрямовується у відповідному напрямі, що запобігає проявам девіантної поведінки. До таких форм роботи належать: гурткова робота, художня самодіяльність, заняття фізкультурою і спортом, оформлення шкільного музею, зоологічного куточку, астрономічного кабінету, виготовлення різних посібників тощо. Увага вчителів, адміністрації, всього педагогічного колективу акцентована на підтримку в підлітків інтересу до цих видів діяльності і бажання займатися ними.

Профілактично-виховна робота з дезадаптованими учнями будується на основі ділових відносин, відповідальної залежності в процесі суспільно корисної діяльності. Звичайно, розвиток таких відносин неможливий без реалізації ідеї установа колективного контролю в поєднанні з дійсною свободою особистості, можливостями її самореалізації і підкорення моральним вимогам колективу. Своєю чергою, ці вимоги стають конструктивними лише за умови їх відповідності морально-правовим нормам.

У міжкурсовий період соціальні педагоги залучаються до розв'язання актуальних проблем превентивної освіти шляхом створення мережових педагогічних спільнот, керівником яких, як правило, є методист інституту післядипломної освіти, який відповідає за соціальний напрям.

Одним із перших, хто запропонував дефініцію віртуальних спільнот, став Говард Рейнгольд. Проаналізувавши наявні віртуальні спільноти у сфері бізнесу, він дав їм таке визначення: «...соціальні накопичення людей, які є користувачами мережі і достатньо тривалий період часу продовжують публічні обговорення якоїсь проблеми, виражаючи своє особисте ставлення до неї, формуючи свою особисту мережу взаємовідносин у кіберпросторі» [9].

У сучасному освітянському просторі набирають обертів та мають практичне спрямування віртуальні освітні спільноти, мережні педагогічні спільноти або віртуальні мережні спільноти освітнього напрямку. Виокремивши загальні тенденції в існуванні віртуальних спільнот, ми дотримуємося думки

І. Малицької, що віртуальними освітніми спільнотами називаються групи людей, учасників освітнього процесу (політики з освіти, освітяни, адміністратори, учителі, учні та інші), яких об'єднують спільні інтереси, ініціативи, взаємодії, пов'язані з освітніми цілями й освітнім контентом, які постійно і тривалий час спілкуються, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, загальні сервіси і програмне забезпечення, дотримуючись належних норм поведінки у віртуальному просторі [2].

Як приклад віртуальної освітньої спільноти міжнародного значення, що відіграє велику роль у підтримці, створенні та використанні ресурсів віртуальних освітніх спільнот у навчальному процесі загальної середньої освіти, є SITE. SITE — міжнародна освітянська, професійна організація, водночас віртуальна освітня спільнота, заснована з метою підвищення рівня знання, якості навчання та викладання на всіх рівнях освіти, використовуючи інформаційні технології. До її складу входять освітяни, адміністратори, політики з освіти, учителі з різних дисциплін, дослідники, різні міжнародні та освітянські організації. SITE як віртуальна освітня спільнота має можливість широкого обговорення проблем з ІКТ в освіті, що уможливорюється завдяки створенню і діяльності на її основі окремих спільнот, так званих Груп за спеціальними інтересами (Special Interest Groups (SIGs)). Ці групи об'єднують представників систем освіти з усього світу відповідно до двох основних напрямів: Інформаційні технології і Навчання учителів [10].

В Україні у співробітництві Національної академії педагогічних наук України з компанією «Майкрософт Україна» було започатковано освітню мережу «Партнерство в навчанні». Призначення мережі — створювати професійні віртуальні спільноти, спільно працювати над розробленням уроків, навчальних і методичних матеріалів, обмінюватися досвідом й ідеями. Більш спрямовану на підвищення якості освітнього процесу, її можна віднести до віртуальної навчальної спільноти, у якій активно працюють учителі загальних середніх навчальних закладів, створюючи спільноти вчителів-предметників [3].

Для розвитку єдиного освітнього простору регіону та висвітлення актуальних питань соціально-педагогічної науки було створено віртуальну спільноту «Соціум». Ця мережева спільнота є об'єднанням соціальних педагогів й соціальних

працівників, в якому відбувається обговорення, обмін думками та новою інформацією у галузі соціальної педагогіки. Соціальні педагоги можуть ознайомитися з інноваційними технологіями (розвивальний проблемно-рефлексивний полілог; технологія вербальної взаємодії; розвиток індивідуального творчого мислення; інтегрований, маломасштабний підхід; індивідуалізація, інтелект, інтерес тощо), які дають їм змогу оволодіти навичками і вміннями в сфері превентивної педагогіки.

Як приклад ефективної взаємодії адміністрації школи та педагогічного колективу, у медіа-просторі представлені результати дослідно-експериментальної роботи Городищенської ЗОШ I-III ступенів № 1 імені С. С. Гулака-Артемовського з теми «Особистісно орієнтована система превентивного виховання дітей та учнівської молоді». У школі було створено творчу групу «Превента» у складі заступника директора з виховної роботи, практичного психолога, соціального педагога, керівника шкільного методичного об'єднання класних керівників, медичної сестри та педагога-організатора, яка проводила низку заходів як з учнями, так і з батьками (лекторії; індивідуальні бесіди; загальношкільні проекти «Школа лідерів», «Міцні знання – гарант успіху», «Школа має таланти», «Моє здоров'я в моїх руках», «Людам потрібна твоя допомога», «Мій край – земля моїх батьків» тощо). Зокрема, шляхом постійного контролю з боку адміністрації школи, класних керівників, учителів вдалося повністю вирішити проблему пропусків уроків без поважних причин; істотно зменшилася кількість учнів, що стоять на внутрішньшкільному обліку; повністю усунуто проблему тютюнопаління на території навчального закладу; активізувалася робота учнівського самоврядування в подоланні негативних явищ в учнівському середовищі (розгляд питань поведінки важковиховуваних на засіданні координаційної ради, надання допомоги невстигаючим учням, налагодження співпраці з громадськими організаціями, створення груп контролю тощо); створено та апробовано моделі формування культури здоров'я, навичок здорового способу життя учнів.

Проведене дослідження з означеного питання переконує в нагальній потребі створення єдиної практико-орієнтованої моделі превентивного виховання школярів та системної фахової підготовки соціального педагога в закладах післядипломної освіти до превентивної діяльності. Перспективними

напрямами подальшого розроблення цієї проблеми вважаємо обґрунтування організаційно-педагогічних умов підготовки соціальних педагогів до превентивного виховання в системі післядипломної освіти та порівняльний аналіз досвіду підготовки педагогів до превентивного виховання у різних країнах світу.

Література

1. Волохов А. В. Вариативно-программный подход к социализации личности ребенка в деятельности детских организаций : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. В. Волохов. — Казань, 1992. — 162 с.
2. Малицька І. Д. Феномен віртуальних освітніх спільнот у системах освіти зарубіжних країн: підходи до визначення поняття [Електронний ресурс] / І. Д. Малицька. — Режим доступу : <http://www.journal.iitta.gov.ua>. — Назва з екрана.
3. Мережа «Партнерство в навчанні» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ua.partnersinlearningnetwork.com>. — Назва з екрана.
4. Раздрокина Л. Л. Танцуйте на здоров'є! Танцевально-ігровые тренінги / Л. Л. Раздрокина. — Ростов н/Д : Феникс, 2007. — 157 с.
5. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери. Зарубіжний досвід / В. А. Поліщук. — Тернопіль : Богдан, 2003. — 183 с.
6. Пюра О. С. Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до комунікативної діяльності в умовах дитячих оздоровчих закладів / О. С. Пюра // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2012. — Вип. 16, кн. 3. — С. 110-118.
7. Соціальний захист родини й дітей: закордонний досвід. — К. : Інститут соціальної роботи, 2000. — 204 с.
8. Хусаинов Л. Р. Педагогическая профилактика девиантного поведения учащихся школы : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Р. Хусаинов. — М., 2005. — 226 с.
9. Defining «Virtual Community» Catherine M. Ridings Lehigh University, USA [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.21stcenturycollaborative.com/2007/07/virtual-communities-as-a-canvas-of-educational-reform>.
10. SITE (The Society for Information Technology and Teacher Education) Суспільство для інформаційних технологій та освіти вчителів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://site.aace.org/>.

Превентивное воспитание детей является определяющим путем усовершенствования воспитательного потенциала превентивной деятельности. Решить ряд задач превентивного воспитания современной ученической молодежи призваны социальные педагоги, которые требуют систематического повышения квалификации. Подготовку социальных педагогов к превентивному воспитанию школьников в некоторой степени обеспечивают учреждения последипломного образования, которые призваны решать вопрос практического мастерства педагогов.

ческих работников. В статье представлен анализ деятельности таких учреждений в контексте превентивного воспитания.

Ключевые слова: социальный педагог, превентивное воспитание, последипломное образование, ученическая молодежь, виртуальные педагогические сообщества.

N. A. Zobenko, I. O. Nikolaiesku

The Practical Component of Social Educator' Training to Preventive Education of Youth in the System of Postgraduate Education

Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education for Pedagogical Employees, Cherkasy Regional Council (38/1 Bydoshchska Str., Cherkasy, Ukraine).

Preventive education of children is the leading means in improvement of preventive activity's educational potential. It is employees of the social and pedagogical sphere that are called for to implement a number of modern preventive education tasks, in particular social educators that require systematic training in solving social and educational problems. Social educators are provided with preventive education training to some extent by postgraduate institutes, which are designed to address the issue of practical skills of teachers. The practical aspect of training social educators in preventive action is traced in the process of lectures and workshops of these institutes, and intercourse period. Social educators have the opportunity to learn more through the use of information and communication technologies, the experience of foreign countries on preventive education of youth (for example, social projects, Holland), and also in the process of communication in virtual educational communities.

Keywords: social educator, preventive education, postgraduate education, school youth, educational virtual community

References

1. Volokhov, A. V. (1992). Variativno-programnyi podkhod k sotsyalizatsyi lychnosti rebenka v deiatelnosti detskykh orhanyzatsyi [The variational-program approach to socialization of the child's personality in children's organizations' activities]. (Candidate dissertation, Kazan).
2. Malyska, I. D. Fenomen virtualnykh osvitynykh spilnot u systemakh osvity zarubizhnykh krain: pidkhody do vyznachennia poniat [The Phenomenon of virtual educational societies in foreign countries' educational systems: approaches to term definitions]. Retrieved from: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
3. Merezha «Partnerstvo v navchanni» [The network «Partnership in Learning»]. Retrieved from: <http://ua.partnersinlearningnetwork.com>.
4. Razdrokyna, L. L. (2007). Tantsuite na zdorove! Tantsevalno-ihrovye treninhi [Enjoy Dancing! Dancing and play trainings]. Rostov n/D: Feniks.
5. Polishchuk, V. A. (2003). Profesiina pidhotovka fakhivtsiv sotsialnoi sfery. Zarubizhnyi dosvid [Professional training of social sphere specialists. Foreign experience]. Ternopil: Bohdan.
6. Piura, O. S. (2012). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do komunikativnoi diialnosti v umovakh dytiachykh ozdorovchykh zakladiv [Pedagogical conditions of training future social pedagogues to

- communicative activity in conditions of children institutions for health]. In Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Issue 16, book 3 (pp. 110-118). Kamianets-Podilskyi: Zvoleiko D. H.
7. Sotsialnyi zakhyst rodyny i ditei: zakordonnyi dosvid (2000) [Social protection of family and Children]. Kyiv: Instytut sotsialnoi roboty.
  8. Khusainov, L.R. (2005). Pedahohycheskaia profylaktyka deviantnoho povedenia uhashchykhsia shkoly [Pedagogical prevention of deviant conduct of pupils]. (Candidate dissertation).
  9. Catherine M. Defining «Virtual Community» RidingsLehigh University, USA – Retrieved from: <http://www.21stcenturycollaborative.com/2007/07/virtual-communities-as-a-canvas-of-educational-reform/>
  10. SITE (The Society for Information Technology and Teacher Education). – Retrieved from: <http://site.aace.org/>.